

معدن زغال سنگ کجاست؟

نویسنده: محمدهادی محمدی

تصویرگر: نداراستین مهر

ناشر: انتشارات مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان / کتاب‌های تاک

گروه سنی: ۷ تا ۱۲ سال

خلاصه‌ی داستان:

داستان با این پرسش آغاز می‌شود: معدن زغال سنگ کجاست؟ مهتاب دختر بابا اکبر صبح سحر در دهکده‌ی خلوت و آرام با سفره‌ای نان و کاسه‌ای آش گندم راه می‌افتد تا برای پدرش ناهار ببرد. در راه از خروس، ستاره‌ها، نسیم، خورشید، آب و درخت بید می‌پرسد: «معدن زغال سنگ کجاست؟» پاسخ‌ها (جایی که بانگ خروس نیست، ستاره نیست، آفتاب نیست، آواز رود و آب چون آینه نیست، گل نیست.) او را به یاد حرف‌های پدرش درباره‌ی معدن زغال سنگ می‌اندازد و هر بار آوای خروس یا چند ستاره، گیسویی از نسیم، خوشه‌ای از آفتاب یا شاخه‌ی گلی را برمی‌دارد تا به معدن زغال سنگ می‌رسد و از پدرش می‌پرسد: «تو چرا به جایی می‌آیی که نه صدای خروس است، نه آب و آفتاب و نه ستاره و نسیم و گل؟» پدر درباره‌ی سودمندی‌های زغال سنگ صحبت می‌کند و او می‌فهمد که پدر و دوستانش چه کار مهمی انجام می‌دهند و غرق افتخار می‌شود. سفره را به دست‌اش می‌دهد و بانگ خروس و ستاره، نسیم با آفتاب و خوشه‌ی گل را با پیام بانوی آب‌ها به او تقدیم می‌کند. بابا هر چه در سفره است بین دوستان‌اش تقسیم می‌کند و خوشه‌ی گل را هم به یاد دوستانی که دیگر نیستند، روی یک سنگ می‌گذارد.

توضیحات بیشتر

- نویسنده کتاب را به «همه‌ی کارگران معدن از زغال سنگ تا مس و ... که سیاهی زمین را برای رسیدن به روشنی می‌کاوند تا خورشیدک‌هایی را که می‌یابند در دستان کوچک کودکان جای دهند» تقدیم می‌کند. فراموش نکنید که در نشست بلندخوانی به این مورد اشاره کنید.
- حتماً پیش از بلندخوانی کتاب برای کودکان، دو یا سه بار آن را برای خودتان بلند بخوانید.

- این داستان سرشار از احساسات است. احساس درک زیبایی‌های طبیعت، احساس پیوند میان پدر و فرزند، احساس هم‌دردی، بخشش، دیگرخواهی و ... این احساس‌ها را در خودتان جاری کنید و در صدای‌تان بریزید تا کودکان طعم لذت‌بخش کتاب را بچشند.
- توجه کودکان را به تصاویر و دو طیف متضاد رنگی که در آن‌ها به کار رفته است، جلب کنید. طیف رنگ‌های سیاه و سرد و طیف رنگ‌های شاد و زنده که دوگانگی بین معدن و طبیعت زیبای بیرون را نشان می‌دهد.
- در خواندن آوای جانوران، پرسشی که پیوسته تکرار می‌شود و بخشی از پاسخ‌ها که مانند هم است، کودکان را به مشارکت بطلبید.
- پرسش مهتاب، دختر بابا اکبر را حتماً به شیوه‌ای که روستاییان کسی را از راه دور طرف خطاب قرار می‌دهند، بیان کنید: «آآ... ها... آ... آ... خرو. و. سی ی.. من. آ..م مهتا..ا..ب دختر بابا اکبر آیا تو می‌دا..ا..نی معدن زغال سنگ کجا..ا..ست؟»
- تلاش کنید پاسخ هر کدام را با صدایی خاص بخوانید.
- در بخش‌هایی که راوی اول شخص روایت می‌کند، لحن وی را در نظر داشته باشید. تلاش کنید احساسات دختر را که پس از یادآوری حرف‌های پدرش درباره‌ی معدن، آن‌چه را از آن محروم است برمی‌دارد تا برای‌اش ببرد، در خواندن‌تان بازتاب دهید.
- پس از گذر از هر مرحله، مکت‌های بلند و معنادار داشته باشید تا شنونده فرصت فکر کردن داشته باشد.

فعالیت‌های پیش از بلندخوانی

ترتیب دادن سفر علمی (بازدید از معدن)

هدف: افزایش دانش کودکان درباره‌ی معدن و شرایط کار در آن

اگر در محل زندگی شما و کودکان معدنی وجود دارد، پیشنهاد می‌کنیم پیش از خواندن این کتاب، کودکان را برای بازدید به این معادن ببرید.

شناخت شغل کارگران معدن

هدف: گمانه‌زنی، ایجاد علاقه برای خواندن کتاب

تصاویری را در کتاب که سیاه هستند یا تصاویر دیگری را در مورد معدن‌ها آماده

کنید و در دیدرس کودکان قرار دهید و از آن‌ها بپرسید فکر می‌کنید این تصاویر چه شغلی را نشان می‌دهند؟
به اظهار نظر کودکان گوش بدهید. احتمالاً یک پاسخ درست خواهید داشت، اگر هم کودکان در شناخت شغل دچار مشکل بودند، تلاش کنید با دادن سرنخ‌هایی آن‌ها را به سمت پاسخ درست راهنمایی کنید. پس از حدس زدن شغل، از کودکان بخواهید هر آنچه درباره‌ی این شغل می‌دانند یک به یک بیان کنند. اطلاعات کودکان درباره‌ی کارگران معدن زغال سنگ و سختی‌های کار را همان‌گونه که می‌گویند روی تخته بنویسید.

نوشتن داستان از روی تصاویر کتاب

هدف: تقویت مهارت‌ها و خلاقیت‌های نوشتاری

می‌توان پیش از بلندخوانی، تصاویر همه‌ی صفحات کتاب را بدون نوشته در دیدرس کودکان قرار داد؛ آن‌ها را به گروه‌های سه‌نفری تقسیم کرد و از هر گروه خواست با توجه به تصاویر، داستان خودشان را بنویسند. از هر گروه بخواهید داستانی را که نوشته‌اند در جمع بخوانند.

درون معدن زغال سنگ چگونه است؟

هدف: فضا سازی، هدایت تخیل

پیش از خواندن کتاب از کودکان بخواهید چشمان‌شان را ببندند و تصور کنند در یک معدن هستند. از آن‌ها بخواهید آن‌چه می‌بینند یا حس می‌کنند را بیان کنند. برای این‌که فضای داستان برای کودکان ملموس‌تر شود، از کودکان بپرسید:

- آیا درون معدن زغال سنگ روشن است یا تاریک؟
- چه صداهایی می‌شنوند؟
- چه بویی احساس می‌کنند؟
- هنگامی که نفس عمیقی می‌کشند، هوایی که درون سینه‌شان می‌رود، چگونه است؟
- احساس سرما می‌کنند یا گرما؟
- دور و برشان چه چیزهایی می‌بینند؟
- ...

معادن زغال سنگ کجاست؟

دعوت از کارگران معدن سر کلاس و گفت‌وگو با آنها

هدف: آشنایی با شغل کارگران معدن، هم‌دلی با کارگران معدن پس از خواندن کتاب و صحبت درباره‌ی معدن، می‌توانید از یک یا چند کارگر معدن دعوت کنید که به عنوان مهمان به کلاس بیایند و از تجربه‌های خود و شرایط کاری‌شان برای کودکان صحبت کنند. در این دیدار کودکان می‌توانند نمایشی بر اساس کتاب «معادن زغال سنگ کجاست؟» برای کارگران اجرا کنند.

بازدید از معدن و اهدای هدیه به کارگران معدن

هدف: افزایش دانش کودکان درباره‌ی معدن، هم‌دلی با کارگران معدن و شرایط سخت کاری آنها

پس از خواندن کتاب از کودکان بخواهید برای کارگران معدن نامه بنویسند و هدایایی مانند نقاشی‌هایی از خورشید و گل و ... برای کارگران بفرستند یا ترتیبی بدهید که کودکان بتوانند با حضور در معدن هدیه‌ها و نامه‌های‌شان را به کارگران اهدا کنند.

پیشه‌ی پدر من

هدف: شناخت مشاغل، ایجاد حس مثبت در کودکان نسبت به پدران‌شان، درک ارزش مشاغل گوناگون

- از هر کودک بخواهید درباره‌ی شغل پدرش صحبت کند. شغل‌ها را روی وایت‌برد یا تخته‌سیاه بنویسید.
- سپس یک به یک به هر یک از شغل‌ها بازگردید و از کودکان به صورت گروهی درباره‌ی آن شغل بپرسید. آن شغل در جامعه چه فوایدی دارد؟ چه چیزی تولید می‌کند که مورد نیاز مردم است؟ اگر کسی این شغل را انجام نمی‌داد چه می‌شد و چه چیزهایی نداشتیم؟ این کار چه دشواری‌هایی دارد؟
- پس از این‌که کودکان با تبادل اطلاعات با شغل‌های مختلف آشنا شدند، از تک‌تک آنها بپرسید اگر بخواهند روزی برای پدران‌شان ناهار ببرند، چه

چیزهایی دیگری با خود از سر راه برای آن‌ها برمی‌دارند. توجه داشته باشید یکی از اهداف این فعالیت ایجاد حس احترام در کودکان نسبت به همه‌ی مشاغل است و این‌که هر شغلی در جامعه مورد نیاز و محترم است.

اجرای نمایش

هدف: تقویت قدرت بیان، تقویت مهارت‌های نمایشی

پیش از اجرای نمایش به این بخش‌ها توجه کنید:

- روایت‌ها
- داستان بخش‌هایی تکرارشونده دارد: پرسش «معدن زغال سنگ کجاست؟» و پاسخ‌ها که قسمت اصلی هر کدام مثل هم است و تنها نام تغییر می‌کند.
- سخنان پدر که مهتاب به یاد می‌آورد.
- دیدار با پدر و گفت‌وگو با او
- نمادها (بانوی آب، گل روی سنگ و ...)

صحنه‌ی نمایش: می‌توانید دو تکه پارچه یا صفحات کاغذی بزرگی را به دیوار بزنید تا پیش از شروع نمایش کودکان صحنه‌ی نمایش را طراحی کنند. با کمک کودکان روی یکی از این دو صفحه، فضای معدن را طراحی کنید و روی صفحه‌ی دیگر فضای سبز طبیعت را. بخش‌هایی از داستان که مهتاب با پدیده‌های طبیعی سخن می‌گوید در قسمت سبز صحنه اجرا می‌شود و جاهایی که مهتاب سخنان پدر خود را به یاد می‌آورد که از شرایط کار در معدن می‌گوید، بازبگر نقش پدر در قسمت معدن می‌ایستد و سخن می‌گوید. اگر نمایش را در جایی اجرا می‌کنید که امکان نورپردازی دارد، نوری که به قسمت روشن می‌تابانید بیش‌تر باشد و برای جایی که معدن است تنها نور اندکی در نظر بگیرید.

نقش‌ها: به دو نفر از کودکان نقش مهتاب و پدر را بدهید. نقش‌های دیگر را می‌توان به گروه‌های ۳-۵ نفری هم داد تا همه‌ی کودکان در نمایش شرکت داشته باشند. برای نقش خروس، ستاره، خورشید و گل می‌توانید با کمک کودکان شکل آن‌ها را پیش از نمایش روی برگه‌های مقوایی بکشید و کودکانی که نقش آن‌ها را بازی می‌کنند این تصاویر را یا به شکل ماسک روی صورت خود بگذارند، یا روی چوب‌هایی بچسبانند و چوب‌ها را در دست بگیرند یا با دست خود آن‌ها را بالا نگه دارند و جملات نقش خود در داستان را بازگو کنند.

بازیگران نقش آب و نسیم نیز می‌توانند شغل‌هایی آبی یا سفید داشته باشند که نشانگر این پدیده‌های طبیعی است.

پس از اجرای نمایش، چون جنبه‌ی ادبی این داستان بسیار قوی است، می‌توانید کودکان را به دو یا سه گروه تقسیم کنید و از هر گروه بخواهید نمایش رادیویی آن را آماده کنند و صدای‌شان را ضبط کنند. این فعالیت به گسترش دایره‌ی واژگانی و زیبا سخن گفتن کودکان کمک می‌کند.

نوشتن

هدف: تقویت مهارت بیان احساسات و مهارت نوشتن

از کودکان بخواهید:

- پس از شنیدن داستان بنویسند چه احساسی دارند و چه فکری از ذهن‌شان می‌گذرد و نوشته‌های‌شان را در جمع بخوانید.
- هرکدام یک داستان درباره‌ی شغل پدر خود بنویسند.

تن‌آرامی

هدف: تمرین آرامش، تقویت نیروی تخیل

کودکان را به دو دسته تقسیم کنید. از کودکان بخواهید چشمان‌شان را ببندند و در همان حالت که نشسته‌اند به جایی تکیه دهند و تلاش کنند در راحت‌ترین وضعیت ممکن قرار بگیرند. می‌توانید هنگام انجام این فعالیت موسیقی آرامی نیز پخش کنید. پس از گذشت یک یا دو دقیقه در همین حالت، از کودکان بخواهید گروهی خود را به جای کارگر معدن بگذارند و گروهی به جای مهتاب. در ذهن خود تصور کنند چه احساسی دارند؟ چه می‌کنند؟ چه فکری از ذهن‌شان می‌گذرد؟ چگونه با سختی‌ها مواجه می‌شوند؟ چگونه با همه‌ی سختی‌ها از زندگی لذت می‌برند؟ سپس افراد هر گروه احساس‌شان را در جمع بیان کنند.

پیشنهاد چند فعالیت دیگر

کتاب‌سازی: کودکان را تشویق کنید کتاب‌سازی کنند. موضوع کتاب می‌تواند شغل‌های مختلف، کارگران معدن، زیبایی‌های صبحگاه در روستا یا ... باشد.

پژوهش: کودکان را به چند گروه تقسیم کنید و از آن‌ها بخواهید که درباره‌ی معادن

دیگر (غیر از زغال سنگ) پژوهش کنند.

نقاشی: می‌توان از کودکان خواست هر قسمت را که دوست دارند نقاشی کنند یا به صورت گروهی پوستری از داستان با توجه به تصاویر بسازند.

شعر گفتن: می‌توانید با خواندن شعر «گفت‌وگوی گل‌ها» از عباس یمینی‌شریف از هر ۶ تا ۱۰ نفر بخوانید، به شکل گروهی شعری با عنوان «گفت‌وگوی شغل‌ها» بنویسند و در کلاس اجرا کنند.

